

ANONİM OLMAYAN TÜRK HALK MÜZİĞİ ESERLERİNE YÖNELİK ÇEŞİTLİ TESPİTLER

Dr. Öğr. Üyesi Uğur GÖKTAŞ*

*İnönü Üniversitesi Devlet Konservatuarı Müzik Bölümü, ORCID: 0000-0001-7452-7663,
ugur.goktas@inonu.edu.tr

Özet

Yaygınlaşan teknolojik imkanlar ve medya araçları sayesinde günümüzde üretilen Türk halk müziği eserlerinin kime ait olduğunun bilinmiyor olması, THM'ye yönelik yapılan bazı tanımlamalarla çelişmektedir. Özellikle bazı araştırmacıların belirtmiş olduğu THM eser kriterlerinde "sahibinin bilinmemesi" ve "anonim olması" gerektiği gibi şartların, üreteni belli olan THM eserlerinde "beste türkü" gibi yeni adlandırmalara sebebiyet verdiği görülmektedir. Araştırma durum tespiti yapmaya yönelik olup betimsel bir özellik sergilemektedir. Araştırma sürecinde dijital ve yazılı kaynaklar taranarak konuya yönelik bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, "anonim olmayan" THM eserlerinin mevcut durumuna yönelik tartışmaların olduğu, bazı araştırmacıların THM eserlerinde "anonim olma" şartını savunduğu, bununla birlikte "anonim olma" şartını savunanların "anonim olmayan" eserleri derleyerek repertuvara dahil ettiği, bunun sonucunda ise "anonim olan" ve "anonim olmayan" eserlerin TRT THM Repertuarında yer aldığı ancak TRT THM Repertuarında olmayan ve sahibi bilinen eserlere yönelik kafa karışıklıklarının devam ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Halk Müziği, TRT THM Repertuarı, Anonim.

VARIOUS DETERMINATIONS FOR TURKISH FOLK MUSIC WORKS THAT ARE NOT ANONYMOUS

Abstract

The fact that it is known who the Turkish folk music works produced today belong to thanks to the technological facilities and media tools that have become widespread contradicts some definitions made for THM. In particular, it is seen that the conditions such as "owner should not be known" and "anonymous" in the THM work criteria specified by some researchers give rise to new names such as "composition folk song" in the THM works whose producer is certain. The research is aimed at conducting due diligence and exhibits a descriptive characteristic. During the research process, digital and written sources were scanned and information about the subject was tried to be obtained. As a result of the research, it was found that there are discussions about the current state of "non-anonymous" THM works. It has been observed that some researchers advocate the requirement of "anonymity" in THM works, however, those who advocate the requirement of "anonymity" compile "non-anonymous" works and include them in the repertoire. As a result of this, it was seen that "anonymous" and "non-anonymous" works were included in the TRT THM Repertoire, but confusion continued for works that were not in the TRT THM Repertoire and whose owner was known.

Key Words: Turkish Folk Music, TRT THM Repertoire, Anonymous.

1. GİRİŞ

Tarih boyunca halk müziği yörenin kendine has özelliklerini, kültürünü, duygularını aktarmada önemli bir araç olmuştur. Yöresel kimliğin belirlenmesinde gerek ezgilerin dilden dile dolaşmasıyla gerekse kullanılan enstrümanlarla o kültürü aktarmada önemli bir yapı taşı olduğu düşünülmektedir. Geçmişten günümüze halk müziğiyle ilgili çalışmalar incelendiğinde birçok araştırmacı halk müziğini kendi bakış açılarına göre tanımladığını söylemek mümkündür. Bu tanımlardan bazıları şunlardır:

Halk Müziği, “halkın ortak duygu ve düşüncelerini yansıtan, halk içinde her zaman var olan halk sanatçıları tarafından yakılmış, bestelenmiş, değişimler ve yoğrulmalarla dilden dile, telden tele, kulaktan kulağa yayılarak geçmişten günümüze ulaşmış geleneksel müziktir” (Büyükyıldız, 2009: 89). “Her ulusun kendi halkının genel folklor kuralları içinde oluşan bir sanatı vardır. Örf, adet ve gelenekler içinde doğan bu halk sanatı, ezgi ve ritimden oluşmuşsa ‘halk müziği’, söz ve şiirden oluşmuşsa ‘halk edebiyatı’, eğer bir takım ritmik hareketlerden oluşmuşsa ‘halk oyunları’ adı altında kültür varlığını gösterir” (Hoşsu,1997: 3). Özbek (2014) halk müziğini; “Halkın estetik eğilimini yansıtan, bir yandan halkın yarattığı, öte yandan sevdiği ve benimsediği, çoğunlukla dinlediği müziktir... Halk müziği dürtüyle, sezgiyle, içgüdüyle, doğaçtan; çevrenin alışkanlıkları gözetilerek yapılan bir müzik olduğu için ulusal nitelik taşır” (s.87) şeklinde tanımlamıştır.

Bazı araştırmacıların halk müziği için yapmış oldukları tanım ve tespitleri Emnalar (1998:25-26) şu şekilde aktarmıştır;

“İngiliz Prat’a göre; Köylü ve halk arasından çıkıp, gelenek haline gelen ezgiler, halk müziğini oluşturur.

İngiliz Breniers’e göre; Halk müziği, halkın müşterek malı olan en sade, düz ve yalın ezgilerdir ki bestecisi belli değildir.

Alman Hugo Riemann’a göre; halk müziği kapsamına şu yaratılar girmektedir. Ezgi ve sözleri kimin tarafından yapıldığı belli olmayanlar, Birçok nedenle halk tarafından benimsenmiş ve halk ezgisi ifadesine bürünmüş olanlar, Melodik ve armonik bünyesi kolayca anlaşılabilir ve popüler bir eda taşıyanlar.

Fransız Michel Brnet’e göre; Halk tarafından benimsenen ve kulaktan kulağa verilmek suretiyle yayılan ezgiler halk müziğidir.”

Türk halk müziği incelendiğinde ezgileri bakımında iki bölüme ayrılmaktadır. Bunlardan ilki kırık Havalar ikincisi ise uzun havalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzun havalar; “serbest tartımlı, sözlü ezgilere verilen isim. Uzun hava terimi halk arasında ezginin müzikal niteliğini, özellikle de tartımın serbestliğini ifade eden bir terimdir” (Duygulu, 2014:449). Kırık havalar ise; “ölçüsü belirli olmakla birlikte, ölçü her ezgide, ezgi boyunca aynı ölçü değerleri yerine, yer yer değişiklik gösterebilir. 9/8’lik başlayan bir ezgi akışkanlığı içinde 8/8, 7/8 vb. ölçü değişikliklerini ve tekrar aynı ölçüye dönüşü bünyesinde barındırabilir. Bu ritim değişikliklerinin çok çeşitli biçimleriyle karşılaşmak mümkündür” (Büyükyıldız, 2009: 145). Kırık havalar kendi aralarında oyunlu ve oynusuz

kırık havalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Oyunlu kırık havalar; bazı ezgilerimizde, sadece halk çalgılarıyla çalınan bir sözlü bölümü olmayan yapıdadırlar. Bu ezgilere (enstrümantal) saz havaları veya oyun havaları denir (Hoşsu, 1997: 12). Oyunsuz kırık havalar ise; “Geleneksel Halk Müziğimizde, söz ögesi önemli bir unsur olup, duygu, düşünce ve anlatımda ezgiyle bir bütünlük sağlar. Kırık hava olsun, uzun hava olsun, bir ezgi, bir söz (halk şiiri) ile birlikte türkü adını alır. Sözlü Halk Müziği de dediğimiz türküler, kırık ve uzun hava biçiminde oluşur. Türküler, çalgı eşliğinde ve vokal, yalın uygulananlar olmak üzere iki kısımda toplanır” (Hoşsu, 1997: 13).

2. Yöntem

Araştırma tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Betimsel araştırmalar, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle ortaya koymayı amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2012, 77; Şimşek, 2012, 92).

2.1.Amaç ve Önem

Bu araştırma, anonim olmayan Türk halk müziği eserlerinin nasıl değerlendirildiğini tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın, anonim olmayan Türk halk müziği eserlerinin nasıl değerlendirildiğini tespit etmesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

3. Bulgular ve Yorum

20. yüzyılın başlarında folklor biliminin gelişmeye başlaması beraberinde Türk halk müziğine yönelik çalışmaların başlamasına ortam hazırlamıştır. “Halk müziğinin araştırılması ve yayımlanması gerektiğine dikkat çeken ilk müzik insanı ise Rauf Yekta Bey'dir. Rauf Yekta Bey 1898 yılında çıkan bir yazısında Anadolu'nun çeşitli yerlerinde çok yanık ve etkileyici nağmelere rastlandığını ve bunların çok güzel örneklerinin bulunduğunu belirterek, halk müziği eserlerinin notalarıyla basılıp yayımlanması gerektiğini söylemiştir. Rauf Yekta Bey, “asıl milli musikimiz”in halk müziği olduğunu da yine bu yazısında vurgulamıştır” (Kaya, 2019:10). Türk halk müziğine yönelik ilginin artması sonucunda derleme çalışmalarının başlatıldığı ve birçok Türk halk müziği eserinin derlendiği görülmektedir. İlk resmi derleme çalışmasının Dar-ül Elhan tarafından yürütüldüğü bilinmektedir. Milli kültür yaratma ve millileşme çabaları ile atılan adımların, ilk olarak derleme çalışmaları ile başladığı kabul edilir. Ancak öncesinde, Avrupa'nın Rönesans'ı ile başlayan, Fransız ihtilali ile taçlandırılan halka yönelme adımlarının yankıları Osmanlı'da Tanzimat ile bulmuştur. Daha sonraları, 20. yüzyılın başlarında seslerini duyduğumuz Türkçülük ve milliyetçilik gibi yaklaşımların bir sonucu olan “halka dönüş” hareketinin bir sonucu olarak, folklorik adımlar atılmaya başlanmıştır (Elçin, 1997, s. 1-2). İlerleyen süreçte en kapsamlı derleme çalışmaları ise Ankara Devlet Konservatuarı tarafından yürütülmüştür. Ankara Devlet Konservatuarı kadrosundaki Akses ve Erkin ertesini yıl 17 Ağustos 1937'de, Hasan Ferit Alnar, Halil Bedii Yönetken ve teknisyen Arif Etikan'ın da görev aldığı ekiple Sivas, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Trabzon ve Rize illerinde yürütülen ilk derleme çalışmasına başladılar. Bu derleme gezisinin Sivas ayağında ekibe Ahmet Kutsi Tecer'in tavsiyesi ile Muzafer Sarısözen'in de katılması (Altınay, 1993: 3; Elçi, 1997: 27), Tüm bu derleme gezileri

sonucunda derlenen eserler, günümüzde kullandığımız Türk halk müziği repertuarını oluşturmaktadır. Bu repertuarın ilk olarak TRT tarafından muhafaza edildiği, günümüzde ise farklı platformlarda da sergilendiği bilinmektedir. “www.repertukul.com”, “www.notaarsivleri.com” ve “www.turkuler.com” isimli internet siteleri bu platformlardan bazılarıdır. “www.repertukul.com” isimli internet sitesinde TRT Türk halk müziği repertuarı incelendiğinde kırık havalar kategorisinde toplam 5327, oyun havaları kategorisinde toplam 695 ve uzun havalar kategorisinde de toplam 1072 adet eserin kayıtlı olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra toplam 1143 adet de repertuar dışı eserin kayıtlı olduğu görülmektedir.

TRT Türk halk müziği repertuarı incelendiğine kayıtlı eserlerin birçoğunun anonim olmasına karşın bazılarının kaynak kişinin belli olduğu görülmektedir. Bu durum Muzaffer Sarısözen, Halil Bedii Yönetken, Mahmut Ragıp Gazimihal ve Nida Tüfekçi gibi bazı müzikologların Türk halk müziğine yönelik yapmış oldukları tanımlamalarla çelişmektedir.

Muzaffer Sarısözen’e göre Türk halk müziğinde olması gereken hususlar: “halkın sahibini bilmeden çalıp söylediği ezgilere halk musikisi denir” (Emnalar, 1998:25).

Halil Bedii Yönetken’e göre Türk halk müziğinde olması gereken hususlar: “Türk halk müziği folklorik, anonim bir karakter taşır, yaratıcısı belli değildir. Türk köylüsünün, Türk aşiretlerinin, Türk âşıklarının müziğidir” (Emnalar, 1998:25).

Mahmut Ragıp Gazimihal’e göre Türk halk müziğinde olması gereken hususlar: “Halk şarkısı tabirini “chant populaire” karşılığı kullandık, fakat Almanların kendi halk şarkılarına “lied” dedikleri gibi biz de kendi halk şarkılarımıza genellikle “türkü” dedik. Anadolu’da şarkı adı bilinmez” (Emnalar, 1998:26).

Nida Tüfekçi’ye göre Türk halk müziğinde olması gereken hususlar: “1. Sahibinin bilinmemesi 2. Halk tarafından benimsenip onun ifadesine bürünmüş olması 3. Halkın ortak malı olması 4. Kulaktan kulağa verilmek suretiyle hayatiyetini sürdürmesi 5. Gelenek haline gelmesi 6. Zaman içinde derin bir geçmişi olması 7. Mekan içinde yaygın olması 8. Yöresel dil ve müziksel özelliklerini bünyesinde taşıması 9. İddiasız olması 10. Kişisel yapı olmaması” (Emnalar, 1998:26).

Türk halk müziği eserlerine yönelik anonim olma zorunluluğu bazı uzmanların ortak görüşü olmasına karşın mevcut TRT THM repertuarında kaynak kişisi belli olan eserlerin kafa karışıklıklarına sebep olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra Türk halk müziği eserlerine yönelik anonim olma zorunluluğunu savunan uzmanların kendi yapmış olduğu derlemelerde kaynak kişinin belli olduğu eserlere yer verdiği de görülmektedir.

**Şekil 1. M. Sarısözen, H. Bedii Yönetken, Arif Etikan ve Ferit Alnar Tarafından
Aşık Veysel Şatıroğlu'ndan Derlenen "Cumhuriyet Türküsü"**

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO: 5162
İNCELEME TARİHİ: 18.06.2019

YÖRESİ:
SİVAS/ŞARKIŞLA

KİMDEN ALINDIĞI:
Aşık Veysel ŞATIROĞLU

M: ♩ = 60

**TÜRK MİLLETİ TÜRK MİLLETİ
(CUMHURİYET TÜRKÜSÜ)
-ÂŞIK VEYSEL'DEN-**

DERLEYEN:
(Ank. Dev. Kons. Adına)
Muzaffer SARISÖZEN
H. Bedii YÖNETKEN
Arif ETİKAN - Ferit ALNAR

DERLEME TARİHİ
26.08.1937

NOTAYA ALAN:
Kubilay DÖKMEŞ
09.06.2019

İSAZ

3

5

TÜRK MİL LE Tİ TÜRK MİL LE Tİ
TÜR KI YE NİN YÜK SEK SA NI
TÜR KI YE NİN TAY YA RE SI

7

SAR FE DE LİM VAR GUV VE Tİ
ZAP TET MİŞ TİR BU VA YA TA NI
GÖK YÜ ZUN DEN CE LİR SE SI

9

BU CA NU NU A DA LE Tİ
CA MU TA YI BAY BA YA NI
ÖÇ RET ME Nİ MEK TEP Lİ SI

11

ÇOK YA ŞA SİN BİN YA ŞA SİN
ÇOK YA ŞA SİN BİN YA ŞA SİN
ÇOK YA ŞA SİN BİN YA ŞA SİN

13

YA ŞA YA ŞA YA ŞA A TA TÜRK SEN
YA ŞA YA ŞA YA ŞA A TA TÜRK SEN
YA ŞA YA ŞA YA ŞA A TA TÜRK SEN

TÜRK MİLLETİ TÜRK MİLLETİ

- 2 -

15
BIN LER YA ŞA EY
BIN LER YA ŞA EY
BIN LER YA ŞA EY

17
ÇOK ŞAN LI DIR VA TA NI MIZ
ÇOK ŞAN LI DIR VA TA NI MIZ
ÇOK ŞAN LI DIR VA TA NI MIZ

19
REF. REF. LI DIR BAY RA ÇI MI
REF. REF. LI DIR BAY RA ÇI MI
REF. REF. LI DIR BAY RA ÇI MI

21
YAŞA YAŞA ATATÜRK SEN BİNLER YAŞA EY
YAŞA YAŞA ATATÜRK SEN BİNLER YAŞA EY
ÇOK ŞANLIDIR VATANIMIZ
ÇOK ŞANLIDIR VATANIMIZ
ŞEREFLİDİR BAYRAĞIMIZ
ŞEREFLİDİR BAYRAĞIMIZ

Kıyık ÖZTÜRK

1.
TÜRK MİLLETİ TÜRK MİLLETİ
SARF EDELEM VAR GUVVETİ
BU CANUNU ADALETİ
ÇOK YAŞASIN BİN YAŞASIN

YAŞA YAŞA ATATÜRK SEN BİNLER YAŞA EY
ÇOK ŞANLIDIR VATANIMIZ
ŞEREFLİDİR BAYRAĞIMIZ

2.
TÜRKİYE'NİN YÜKSEK ŞANI
ZAPT ETMİŞTİR BU VATANI
GAMUTAYI BAY BAYANI
ÇOK YAŞASIN BİN YAŞASIN

YAŞA YAŞA ATATÜRK SEN BİNLER YAŞA EY
ÇOK ŞANLIDIR VATANIMIZ
ŞEREFLİDİR BAYRAĞIMIZ

3.
TÜRKİYE'NİN TAYYARESİ
GÖKYÜZÜNDEN GELİR SE Sİ
ÖĞRETMENİ MEKTEPLİSİ
ÇOK YAŞASIN BİN YAŞASIN

YAŞA YAŞA ATATÜRK SEN BİNLER YAŞA EY
ÇOK ŞANLIDIR VATANIMIZ
ŞEREFLİDİR BAYRAĞIMIZ

CANUNU (KANUNU): Uygulması zorunlu hukuk kuralları.
GAMUTAY (KAMUTAY): Türkiye Büyük Millet Meclisinin genel kurulu.

1

Şekil 1'deki eser incelendiğinde, eserin M. Sarısözen, H. Bedii Yönetken, Arif Etikan ve Ferit Alnar tarafından Aşık Veysel Şatıroğlu'ndan derlendiği görülmektedir. Bu eserin derleyicisi olan M. Sarısözen ve H. Bedii Yönetken'in THM'ye yönelik yaptıkları tanımlardaki THM eserlerinin anonim olması şartını göz ardı ettiği açıkça görülmektedir. Aşık Veysel Şatıroğlu'na ait olan "Türk Milleti Türk Milleti" adlı eserin belirtilen THM kriterlerine uymadığı halde TRT THM repertuarına alınması dikkat çekicidir. TRT THM repertuarında bu duruma benzer birçok örnek bulunmaktadır.

¹ <https://www.repertukul.com/TURK-MILLETI-TURK-MILLETI-Cumhuriyet-Turkusu-5162>

Şekil 2. Nida Tüfekçi tarafından Neşet Ertaş'tan derlenen "Zülûf Dökülmüş Yüze"
Adlı Eser

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR No: 50
İNCELEME TARİHİ: 28. 1. 1973
2. İNCELEME TARİHİ: 1990
YÖRE
KIRŞEHİR
KAYNAK KİŞİ
NEŞET ERTAŞ
SÜRE: ♩. 60

DERLEYEN
NİDA TÜFEKÇİ

DERLEME TARİHİ
1966

NOTALAYAN
NİDA TÜFEKÇİ

ZÜLÛF DÖKÜLMÜŞ YÜZE

The first part of the musical score consists of five staves. The first staff is a saz introduction with rhythmic markings (down and up arrows) above the notes. The second staff is a vocal line with rhythmic markings above the notes. The third, fourth, and fifth staves are instrumental accompaniment for the saz, with rhythmic markings above the notes. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 6/8.

The second part of the musical score consists of one staff with a vocal line. The notes are connected by a slur, indicating a continuous melodic line. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 6/8.

ZÜ LÜF DÖ KÜL MÜŞ YÜ ZE A MAN
BU EL LER DE GEZ GAY Rİ A MAN
GÜN DOĞ DU AŞ DI BÖY LE A MAN

The third part of the musical score consists of one staff with a vocal line. The notes are connected by a slur, indicating a continuous melodic line. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 6/8.

KAŞ LAR YA KIŞ MIŞ GÖ ZE A MA
KÂ TI BOL DA YAZ GAY Rİ A MA
GÖ NÜL DÜR COŞ DU BÖY LE A MA

- 2 -
ZÜLÜF DÖKÜLMÜŞ YÜZE

NA MAN U SAN DIM BU
NA MAN BİR KAZ MA AL
NA MAN SE NO RA DA

CA NİM DA NA MA NA MAN DER Dİ LE GE
BİR KÜ RE KA MA NA MAN ME ZA RI MI
BEN BUR DA A MA NA MAN ÖM RÜ MÜZ GEÇ

ZE GE ZE (SAZ
KAZ GAY RI
Dİ BÖY LE

GEZİTİRİK

ZÜLÜF DÖKÜLMÜŞ YÜZE (AMAN)
KAŞLAR YAKIŞMIŞ GÖZE (AMAN AMAN)
USANDIM BU CANIMDAN (AMAN AMAN)
DERD İLE GEZE GEZE

BU ELLERDE GEZ GAYRI (AMAN)
KÂTİP OL DA YAZ GAYRI (AMAN AMAN)
BİR KAZMA AL BİR KÜREK (AMAN AMAN)
MEZARIMI KAZ GAYRI

GÜN DOĞDU AŞDI BÖYLE (AMAN)
GÖNÜLDÜR ÇOŞTU BÖYLE (AMAN AMAN)
SEN ORADA BEN BURDA (AMAN AMAN)
ÖMRÜMÜZ GEÇTİ BÖYLE

* Ok işaretleri lezene vurulmalıdır.

** Türkü kaynak kişi tarafından
"Re" perdesi üzerinde karar ile çalınmıştır.

Şekil 3. Yıldray Çınar Tarafından Aşık Mahzuni Şerif'ten Derlenen "Tükenmek Bilmiyor Kara Günlerim" Adlı Eser

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR No : 4161
İNCELEME TARİHİ : 15. 03. 1974

YÖRE
KAHRAMANMARAŞ
KAYNAK KİŞİ
MAHSUNİ ŞERİF
SÜRE :

TÜKENMEK BİLMİYOR KARA GÜNLERİM

DERLEYEN
YILDIRAY ÇINAR

DERLEME TARİHİ
04.12.1997
NOTALAYAN
ALTAN DEMİREL

(SAZ-----)

TÜ KEN MEK BİL Mİ YOR KA RA GÜN LE RİM
A CI MAZ SAN BOY LE YAL NIZ KA LI RİM

GEL BU NA BİR ÇA RE SEN BUL LEY LA LEY LA
E GER İS TER İ SEN KUR BA NO LU RUM

DÜŞ TÜM HAS RE Tİ NE YA NA RIN LE RİM
KE FE NİM BU LUN MAZ BEL Kİ Ö LÜ RUM

SU SA DIM BİR YU DUM SU LEY LA LEY LA
GÖ ZÜN YA ŞI İ LE YU LEY LA LEY LA

SU LEY LA LEY LA LEY LA SU LEY LA AH SU LEY LA
YU LEY LA LEY LA LEY LA YU LEY LA AH YU LEY LA

genişletilmiştir

TÜKENMEK BİLMİYOR KARA GÜNLERİM
GEL BUNA BİR ÇARE BUL LEYLA LEYLA
DÜŞTÜM HASRETİNE YANAR INLERİM
SUSADIM BİR YUDUM SU LEYLA LEYLA

ACIMAZSAN BÖYLE YALNIZ KALIRIM
EĞER İSTER İSEN KURBAN OLURUM
KEFENİM BULUNMAZ BELKİ ÖLÜRÜM
GÖZÜN YAŞI İLE YU LEYLA LEYLA

MAHSUNİYEM DOLANIRIM DİLLERDE
BAZAN SAHRALARDA BAZAN YOLLARDA
BENİM LEYLAM KALDI KANLI ÇÖLLERDE
HERKES DE ZANNEDER ŞU LEYLA LEYLA

3

Şekil 3'teki eser incelendiğinde, eserin Yıldray Çınar tarafından Aşık Mahzuni Şerif'ten derlendiği görülmektedir. Yine bu eserin de belirtilen THM kriterlerine uymadığı halde TRT THM repertuarına alınması dikkat çekicidir.

³ <https://www.repertukul.com/TUKENMEK-BILMIYOR-KARA-GUNLERIM-4161>

Şekil 4. TRT Müzik Dai. Bşk, Thm. Md. Tarafından Aşık Davut Sulari'den Derlenen "Siyah Perçemini Dökmüş Yüzüne" Adlı Eser

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No: 2748
İNCELEME TARİHİ: 31.10.1985

YÖRESİ
ERZİNCAN-TERCAN
KİMDEN ALINDIĞI
DAVUT SÜLÂRİ
SÜRESİ :

DERLEYEN
TRT

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
ERKAN SÜRMEK

SİYAH PERÇEMİNİ DÖKMÜŞ YÜZÜNE

SİYAH PERÇEMİNİ DÖKMÜŞ YÜZÜNE
AĞ GÖĞ SÜNÜS TÛ NE YA YAR DÖK MÜ Ş YÜ ZÜ NE (SAZ---)
BİR BA G DI KIL MIŞ ..

SA LI NA RAK GE LE N HU MA YA BA KINI(SAZ---)
BİNBİR ÇE SİT ÇI ÇE K LE R DE NE KIL MIŞ ..

KİM DEN SÖ Zİ SİT MIŞ YAR YAR DÜŞ MÜ Ş HÜ ZÜ NE (SAZ---)
DÜN UĞ RA DİM BİR HÜC RA YA ÇE KIL MIŞ ..

KE DER YA KIŞ MA YAN Sİ MA YA BA KI N YA R
BU LUT MU KAP LA MIŞ ŞU A YA BA KI N YA R

YA R YA R YA REY LE NE MEM (SAZ---)
YA R YA R YA REY LE NE MEM

YAN DI R Bİ N YAK DI N BE Nİ ZA LİM AL DAT TIN BE Nİ

NE DE Dİ M DE DA RI L Dİ N BİR PU LA SAT TIN BE Nİ

GERÇEK

4

Şekil 4'teki eser incelendiğinde, eserin TRT Müzik Dai. Bşk, Thm. Md. tarafından Aşık Davut Sulari'den derlendiği görülmektedir. Aynı şekilde bu eserin de belirtilen THM kriterlerine uymadığı halde TRT THM repertuarına alınması dikkat çekicidir.

⁴ <https://www.repertukul.com/SIYAH-PERCEMINI-DOKMUS-YUZUNE-2748>

Şekil 5'teki eser incelendiğinde, eserin Ali Ekber Çiçek'e ait olduğu ve kendisi tarafından derlendiği görülmektedir. Bu eserin belirtilen THM kriterlerine uymadığı halde TRT THM repertuarına alınması dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra kaynak kişinin kendi eserini derleyerek TRT THM repertuarına kazandırması dikkat çeken diğer bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma kapsamında, Şekil 1, Şekil 2, Şekil 3, Şekil 4 ve Şekil 5'teki TRT THM repertuarına alınan eserlerin yanı sıra aynı kaynak kişilere ait olup da TRT THM repertuarına alınmayan birçok eserin var olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 6. Aşık Veysel Şatıroğlu'ndan alınan TRT THM Repertuarında Yer Almayan "Selam Saygı Hepinize" Adlı Eser

REPERTÜKÜL SIRA NO : 174

Yöre : SIVAS/Şarkışla
Kaynak Kişi : Aşık Veysel ŞATIROĞLU

Derleyen : -
Notaya Alan : Uğur KAYA

SELAM SAYGI HEPİNİZE
(Gelmez Yola Gidiyorum)

SE LAM SAY GI HE Pİ Nİ ZE GEL MEZ YO LA
Gİ Dİ YO RUM NE KA RA YA NE DE Nİ ZE
GEL MEZ YO LA Gİ Dİ YORUM NE KA RAYA
NE DE Nİ ZE GEL MEZ YO LA Gİ Dİ YO RUM

SELAM SAYGI HEPİNİZE
GELMEZ YOLA GİDİYORUM
NE KARAYA NE DENİZE
GELMEZ YOLA GİDİYORUM

GEMİ BEKLİYOR LIMANDA
GİDECEĞİM BİR UMMANDA
GÖZÜM KALMADI CİHANDA
GELMEZ YOLA GİDİYORUM

NE ŞEHİRE NE DE KÖYE
NE YILDIZA NE DE AYA
UÇSUZ BUCAKSIZ DERYAYA
GELMEZ YOLA GİDİYORUM

EŞİM DOSTUM YAVRULARIM
İŞTE BENİM SONBAHARIM
VEYSEL KARANLIK YOLLARIM
GELMEZ YOLA GİDİYORUM

Şekil 6'da Aşık Veysel Şatıroğlu'na ait olan "Selam Saygı Hepinize" adlı eser görülmektedir. Yapılan incelemede bu eserin TRT THM repertuarında kaydı olmadığı

⁵ <https://www.repertukul.com/ON-DORT-BIN-YIL-GEZDIM-PERVANELIKTE-3193>

⁶ <https://www.repertukul.com/SELAM-SAYGI-HEPINIZE-Gelmez-Yola-Gidiyorum-174>

Şekil 8. Aşık Mahzuni Şerif'ten alınan TRT THM Repertuarında Yer Almayan “Karaman’ın Koyunu” Adlı Eser

REPERTÜKÜL SIRA NO : 1076

Yöre :
KAHRAMANMARAŞ

Kaynak Kişi :
Aşık Mahzuni ŞERİF

Derleyen :
Kayıttan Yazıldı

Derleme Tarihi :
-

Notaya Alan :
Mehmet GÜRBÜZ

KARAMAN'IN KOYUNU

(Saz _____)

Ka ra ma nın ko yu nu son ra çı kar koyu nu Ka ra ma nın o yu nu vay son ra çı kar o yu nu

Ben ar tık sey re de mem oy dev ri le si bo yu nu

dev ri le si bo yu nu dev ri le si bo yu nu

(Saz _____) (Saz _____)

Za lı mın zul mu var sa maz lu mun Al la hı var

A hım se ni kör e der vay val la hı bil la hı yar

val la hı bil la hı yar val la hı bil la hı yar

(Saz _____)

KARAMAN'IN KOYUNU Vay
SONRA ÇIKAR OYUNU
BEN ARTIK SEYREMEM OY Vay
DEVİRLEŞİ BOYUNU

Bağlantı :
ZALIMIN ZULMU VARSA Ey
MAZLUMUN ALLAH'I VAR
AHİM SENİ KÖR EDER Vay
VALLAHİ BILLAHİ YAR

AT ÖLÜR MEYDAN KALIR Vay
YİĞİT ÖLÜR ŞAN KALIR
KÖR OLASI DÜNYADA Vay
CAN GİDER ZAMAN KALIR

Bağlantı

MAHZUNİ BU RİHTİMA Ey
YANAŞIYOR SOM GEMİ
DÜŞENİN DOSTU OLMAZ Vay
BUNU UNUTMA EMI

Bağlantı

REPERTÜKÜL
repertukul.com & turkopedia.com

Şekil 8’de Aşık Mahzuni Şerif’e ait olan “Karaman’ın Koyunu” adlı eser görülmektedir. Yapılan incelemede bu eserin TRT THM repertuarında kaydı olmadığı tespit edilmiştir. Aşık Mahzuni Şerif’e ait olan eserlerin bir kısmının TRT THM repertuarında olmasına karşın bir kısmının ise olmaması dikkat çekmektedir.

⁸ <https://www.repertukul.com/KARAMAN-IN-KOYUNU-Zalimin-Zulmu-VarSA-1076>

Şekil 9. Aşık Davut Sulari'den alınan TRT THM Repertuarında Yer Almayan “Bu Yola Talip Ol” Adlı Eser

REPERTÜKÜL SIRA NO : 024

Yöre:

ERZİNCAN

Kaynak Kişi:

Aşık Davut SULARI

BU YOLA TALİP OL

Derleyen:

Kayıttan Yazıldı

Notaya Alan:

Sadi PİRKOCA

BU YO LA TA LİB OL BA Ğ LA N
D I N İ SE PE YİK SO FU LA RA BE YA N E Y LE SİN
HA Kİ KA T AŞ KİY LA DA Ğ LA N Dİ İ SE GİT KEN Dİ Pİ
Rİ NE DE R MA N EY LE Sİ N DOST
HA Kİ KAT AŞ KİY LA BA Ğ LAN Dİ N İ S E GİT KEN Dİ Pİ
Rİ NE DE R MA N E Y LE Sİ N GİT KEN Dİ Pİ
Rİ NE DE R MA N E Y LE Sİ N DOST

BU YOLA TALİP OL BAĞLANDIN İŞE
PEYİK SOFULARA BEYAN EYLESİN
HAKİKAT AŞKIYLA DAĞLANDIN İŞE
GİR KENDİ PİRİNE DERMAN EYLESİN

MÜSAYİBİNİ AL DURASIN DARA
DÖRT BAŞIN MAĞMUR ET OLMA MUDARA
MÜMİNLER FAKİRDİR DEĞİL FUKARA
BU HAKKIN CEMİNE CEVLAN EYLESİN

KEMERBEST BAĞLAMIŞ BAŞINDA TACI
KULAĞINDA KÜPE GÜRUH-U NACI
GÖNÜL BİR KABEDİR YAP DA OL HACI
DAVUT SULARI'DE NİŞAN EYLESİN

REPERTÜKÜL

repertukul.com & turkupedia.com

9

Şekil 9'da Aşık Davut Sulari'ye ait olan “Bu Yola Talip Ol” adlı eser görülmektedir. Yapılan incelemede bu eserin TRT THM repertuarında kaydı olmadığı tespit edilmiştir. Aşık Davut Sulari'ye ait olan eserlerin bir kısmının TRT THM repertuarında olmasına karşın bir kısmının ise olmaması dikkat çekmektedir.

4. Sonuç

Türk halk müziği alanında başlatılan çalışmalar neticesinde yapılan derleme çalışmalarıyla birlikte birçok eser kayıt altına alınmıştır. Daha öncesinde kulaktan kulağa

⁹ <https://www.repertukul.com/BU-YOLA-TALIP-OL-BAGLANDIN-ISE-24>

aktarılarak hafızalarda kaldığı şekliyle gelecek nesillere aktarılan THM eserleri derleme çalışmalarından sonra yazılı bir şekilde aktarılmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra alınan video/ses kayıtları da sözlü aktarıma bir diğer alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk halk müziğinin ihtisas alanı olarak belirlenmesi ve alana yönelik çalışmaların başlatılması 20. yüzyılın başlarına denk gelmektedir. Bu zamana kadar Türk halk müziğinin halk içerisinde sözlü gelenek halinde mevcudiyetini sürdürdüğü görülmektedir. Belleklerde muhafaza edilen eserlerin haricinde diğer eserlerin büyük olasılıkla unutulduğunu söylemek mümkündür. Unutulmayan eserlerin ise geçmişten geleceğe kulaktan kulağa aktaranların da ilaveleriyle veya yorumlamalarıyla birçok değişime uğradığı düşünülmektedir. Dolayısıyla yüzyıllar boyu aktarılan eserlerin akıllarda ancak hatırlandığı son haliyle muhafaza edildiğini buna karşın üretildikleri ilk hallerinin mutlaka değişime uğradığını söylemek mümkündür. 20. yüzyıldaki THM çalışmalarının sözlü aktarımdaki bu değişimleri ortadan kaldırdığı bilinmektedir. Yapılan derleme çalışmalarıyla birlikte tespit edilebilen eserler kayıt altına alınmaya başlamıştır. Bu durumun birçok açıdan olumlu taraflarının olduğu gibi birtakım olumsuz taraflarının da olduğunu söylemek mümkündür. Kayıt altına alınan eserlerin korunup unutulmalarının önüne geçilmesi ve gelecek kuşaklara bozulmadan aktarılması olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. Buna karşın THM eserlerinin halka mal olmasına, halkın ortak duygu ve düşüncesini yansıtmaya ve halkın bu eserleri benimsemesine ortam hazırlayan kulaktan kulağa aktaranların üretilen eserlere kendilerinden de bir şeyler eklemesi ve nihayetinde eseri üreten kişinin adının unutulması süreci yavaş yavaş yok olmaya yüz tutmuştur denilebilir. Buna mukabil üretilen eserlerin kayıt altına alınması durumunda ilk hallerinin, kayıtlar kaybolmadığı sürece her daim aynı şekilde korunmasını mümkün kılmaktadır. Ancak bu durumun üretilen eserler üzerinde halkın yorumunu engellediği düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle kayıt altına alınmadan önce üretilen THM eserlerinin halk içerisinde sürekli canlılığını koruyarak ve değişerek geliştiği görülürken kayıt altına alındıktan sonra canlılığını kaybettiğini ve değişimlere kapalı olarak gelişiminin durduğunu söylemek mümkündür.

Kayıt altına alınmayan eserlerin ilk üretildiği andan itibaren zamanla söyleyeninin unutulması durumu, THM eserlerine zamanla anonim olma özelliği kazandırmıştır. Aynı zamanda üretilen THM eserleri üzerinde halkın eklemeleri sürekli devam ettiğinden süreç içerisinde bu eserlere yönelik ortak beğeni, duygu ve düşüncelerin geliştiği görülmektedir. Dolayısıyla bu eserler zamanla halkın ortak malı haline gelerek kültürel bir zenginliğe sahip olmaktadır. Kayıt altına alındıktan sonra ise tüm bu olaylar zinciri aksi yönde ilerlemektedir. İlk olarak THM eserlerinin yeni üretilmiş ya da üreteni unutulmamış ise kayıt altına alındığı andan itibaren üreteninin de unutulmasının önüne geçilmektedir. Bu durum ise üreteni belli olup kayıt altına alınan eserlerin anonim olma özelliğini ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca eserin ilk halinin muhafaza edilmesinden dolayı halkla bütünleşmesinin ve halkın ortak malı haline gelmesinin ancak halkın o eseri olduğu gibi benimsemesi sayesinde mümkün olacağı düşünülmektedir.

Günümüzde üretilen yeni eserlerin beste türkü şeklinde adlandırıldığı görülmektedir. Bu durumun birkaç sebebinin olduğu bilinmektedir. Günümüz şartlarında yeni eser üretenlerin kayıt altına alınarak isimlerinin unutulmasının önüne geçilmesi ve medya araçları sayesinde THM'nin diğer müzik kültürleriyle hızlı bir şekilde etkileşim süreci bu sebeplerden birkaçıdır. Ancak günümüzde teknolojinin ve kitle iletişim

araçlarının bu denli yaygın olduğu bir dönemde THM eserlerini üretenlerin isimlerinin unutulmayacağı göz önünde bulundurulduğunda, üretilen bu eserlerin THM ürünü olmadığını savunmanın THM'nin gelişimi açısından son derece problemli olduğu düşünülmektedir. Elbette THM'nin günümüz şartlarına göre bazı etkileşimlere maruz kaldığı bilinmektedir. Bu etkileşimlerin popüler kültürün baskın olduğu bir ortamda gerçekleştiği görülmektedir. Medya araçlarının yaygın olmadığı dönemlerde de yabancı unsurlarla etkileşimlerin olabileceği ancak bu sürecin günümüzdeki sürece göre daha yavaş ilerlediği düşünülmektedir. Geçmişte çeşitli müzik kültürleriyle etkileşimlerin ve farklı coğrafyaların THM'ye zenginlik katması ve THM'yi geliştirmesi şeklinde yorumlandığı görülürken günümüzde ise bu etkileşim sürecinin eskiye nazaran daha hızlı olmasının THM'nin gelişmesine değil THM'nin yozlaşmasına sebep olduğu şeklinde yorumlandığı görülmektedir. Ancak günümüz şartlarının değiştirilemeyeceği ve çok uzak mesafeler dahi olsa anlık iletişimlerle çeşitli etkileşimlerin önüne geçilemeyeceği göz önünde bulundurulduğunda THM'de gerçekleşen değişimlerin makul görülmesi gerektiği düşünülmektedir. Nitekim günümüzde toplumun bu etkileşimlerle yoğrulduğu ve müzik beğenisinde sapmaların olduğu açıkça görülebilmektedir. Bu sapmaların önüne geçilebilmesi için yeni üretilen eserlerin önceden üretilmiş ve yörelerin karakteristik özelliklerini yansıtan eserler ile mukayese edilerek değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda ülkemizdeki yapılmış derleme çalışmaları son derece önem arz etmektedir. Nitekim yapılan bu çalışmalar neticesinde yöresel müzik karakteristikleri tespit edilebilmiştir. Medya araçlarının yaygın olmadığı zamanlarda yapılmış olan bu derleme çalışmaları sayesinde yörelerin müzik karakteristiği dış unsurlardan henüz etkilenmemişken tespit edilebilmiş ve olduğu gibi muhafaza edilmeye başlamıştır. Eğer derleme çalışmaları yapılmamış olsaydı günümüzde bildiğimiz yöresel müzik karakteristiklerinin birçoğu belki de muhafaza edilemeyecek ve hızla yozlaşan Türk halk müziği yozlaştığı haliyle kabul edilecekti. Dolayısıyla yapılan derleme çalışmalarının tam zamanında bir müdahale ile gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür.

Günümüzde THM'deki yöresel özellikleri yansıtan yeni eserlerde ise söyleyeninin bilinmemesi ve anonim olması gibi şartların aranmaması gerektiği düşünülmektedir. Aksi halde yeni üretilen eserlerde bu şartların sağlanamaması durumunda THM'nin gelişiminin sona ereceğini ve THM'nin mevcut durumda kayıt altına alınmış eserler ile sınırlı kalacağını söylemek mümkündür.

5. Kaynakça

Altınay, F. Reyhan (1993). Muzaffer Sarısözen'in Hayatı ve Türk Halk Müziğine Katkıları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Bilimler Anabilim Dalı, İzmir.

ARSEVEN, V. (2004), "Biyografisi, Makaleleri ve Müzik Eserleri", Türksoy Genel Müdürlüğü, Özkan Matbaacılık, Ankara.

Büyükyıldız, H. Z. (2009). Türk Halk Müziği-Ulusal Türk Müziği, İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.

Kaya, C.V. (2019). Türk Halk Müziğinde Derleme Çalışmaları. Bir Dünya Müzik TRT Aylık Müzik Dergisi, 45, 10-13.

Elçin, Ş. (1997). Halk Edebiyatı Araştırmaları-1. Ankara: Akçağ Yayınları.

EMNALAR, A. (1998), “Tüm Yönleri İle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı” Ege Üniversitesi Basım Evi, İzmir.

Hoşsu, M. (1997). Geleneksel Türk Halk Müziği Nazariyatı, İzmir: Kombassan A.Ş.

ÖZBEK, M. (2014), “Türk Halk Müziği El Kitabı I Terim Sözlüğü”, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Özdemir, M. A. (1998). Türk Halk Müziği Sistematiği ve Eğitim Müziği Besteciliğinde Kullanılabilirliği, (Yayımlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi.

Karasar, N. (1999) Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara: Nobel Yayınevi.

TİTON, J. T. (1999), “Müzik, Halk ve Geleneksellik”, çev. Çiğdem Kara, Folklor/Edebiyat, sayı 17

Say, A. (1985). Müzik Ansiklopedisi, Cilt: 2, Ankara.

Şimşek, H. (1997) 21. Yüzyılın Eşiğinde Paradigmalar Savaşı Kaostaki Türkiye, İstanbul: Sistem Yayıncılık.